

Prefață

Talpiot: rolul strategic al creativității în Tzahal și în societatea israeliană

Războiul de Șase Zile, din anul 1967, a reprezentat o campanie aproape perfectă pentru Israel. Membrii Tzahal, forțele armate israeliene, conduși de Yitzhak Rabin, în calitate de șef al Statului-Major), și de Moshe Dayan, ministrul apărării, au pulverizat pur și simplu armatele arabe în trei direcții: în sud, unde au ocupat peninsula egipteană Sinai, în nord, unde au cucerit Înălțimile Golan de la sirieni, și, mai ales, în est, unde au preluat Orașul Vechi și toată partea de est a Ierusalimului de la Iordania, care îl ocupase în urma războiului din 1948.

După acest triumf uluitor, armata israeliană a căzut într-un soi de amorțeală provocată de încrederea excesivă în propriile puteri. Din 1948, de când fusese formată oficial în plin război pentru supraviețuire cu statele arabe și milițiile palestiniene, armata Israelului izbutise, în numai două decenii, să devină una dintre cele mai performante forțe militare ale lumii. Aviația israeliană reușise, în 1967, să distrugă, în circa cinci ore, flota aeriană a statelor din jur: Egipt, Siria, Iordania, Irak. La începutul anilor 1970, toate aceste țări erau surclasate sub aspect politic și îngenuncheate din punct de vedere militar de Israel. Ce ar fi putut să meargă prost?

Apoi, pe neașteptate, în octombrie 1973, în ziua sfântă de Yom Kippur, când întregul Israel se adâncea în reculegere, lucrurile chiar au început să meargă prost: Egiptul și Siria au atacat concomitent Israelul, dinspre sud și dinspre nord, fără ca performantul serviciu de spionaj militar al Tzahal, Aman, să atragă în timp util atenția cu privire la producerea invaziei. În aceste condiții, sute de mii de rezerviști – pe care se bazează în proporție de 75% sistemul defensiv israelian – au început să curgă cu întârziere spre câmpul de luptă. Aici îi așteptau noi surprize: piloții militari israelieni, poate cei mai buni din lume, nu izbuteau să pătrundă în zona aeriană critică de deasupra Canalului Suez (unde egiptenii realizau o traversare spectaculoasă) deoarece erau întâmpinați de cele mai moderne rachete sol-aer sovietice. Cu abilitate, președintele egiptean Muhammad Anwar Al-Sadat le ceruse militarilor săi să nu facă niciun pas în afara umbrelei antiaeriene asigurate de tehnologia URSS. Ca și cum asta nu era de ajuns, și cel de-al doilea mare as din mânăca Tzahal se dovedea a fi nefuncțional: tancurile israeliene, care, în 1967, cuceriseră Sinaiul cu o viteză amețitoare, erau acum spulberate printr-o manevră militară simplă, dar pe care nimeni nu o anticipase, fiind vâdate nu de alte blindate, ci doar de infanteriști curajoși și bine pregătiți, dotați cu arme portabile Sagger.

Primele trei zile ale Războiului de Yom Kippur au constituit un coșmar din care Israelul nu-și va reveni niciodată. Faptul că nu funcționa niciunul dintre lucrurile pe care israelienii le prețuiau în cea mai mare măsură (aviația, tancurile, spionajul) a generat un șoc care va schimba societatea în ansamblu. Deși făcuseră progrese incredibile din anii cumpliți ai Holocaustului până în 1973, israelienii înțelegeau dintr-odată că, pentru siguranța lor, până și „progresele incredibile” pot să însemne prea puțin. Era nevoie de o clasă politică nouă, mult mai fermă; acesta va fi momentul în care dreapta va prelua puterea în Israel după

decenii de dominație totală a stângii. Era nevoie de o armată mult mai puternică și mai bine dotată decât excelenta forță care învinsese în războiul din 1967. În plus, la nivel tehnologic, Tzahal trebuia să se dovedească mai avansat nu doar în raport cu Egiptul sau Siria, ci și cu a doua mare putere militară a lumii, URSS, care livra aliaților arabi cele mai performante arme ale sale pentru a fi testate împotriva Israelului.

În acest context s-a născut și proiectul Talpiot. După Războiul de Yom Kippur, Shaul Yatziv și Felix Dothan, doi specialiști în fizică și inginerie cu aplicații militare, profesori la Universitatea Ebraică din Ierusalim, au avut o idee. Ei au conceput un sistem educațional menit să asigure Israelului „crearea unor arme absolut noi, care nu se află în posesia altor țări”. Elementul original al proiectului Talpiot îl constituia faptul că se miza pe creativitatea tinerilor care abia împliniseră 20 de ani. Aflați în momentul lor de maximă fecunditate intelectuală, cei mai promițători studenți israelieni urmau să fie „bombardați” în câțiva ani atât cu un bagaj teoretic sofisticat (fizică, matematică, chimie), cât și cu experiențe cât mai diversificate, în cât mai multe domenii militare, de la aviație și marină la *intelligence* și artilerie. La sfârșitul acestui proces, ei trebuiau să ofere soluții originale la problemele identificate pe câmpul de luptă. Shaul Yatziv și Felix Dothan arătau că obiectivul de a face din Israel un lider al inovației tehnologice „poate fi atins numai prin intermediul creativității umane, creativitate care ajunge în punctul culminant în jurul vârstei biologice de 20 de ani. [...]”. Una dintre căile pe care le propunem pentru atingerea acestui scop constă într-un efort sistematic, concentrat de concepere și dezvoltare a unor arme noi, eficiente, prin «armă nouă» înțelegând o armă care nu este folosită de alte armate, nici măcar de armatele marilor puteri”.

Programul lor, numit Talpiot (după un cuvânt ales din Biblie, care desemnează turnurile sau fortărețele), a fost aprobat abia

în anul 1978, când legendarul comandant Rafael Eitan, participant la nu mai puțin de trei războaie, în cursul cărora a fost rănit de trei ori, o dată grav, a devenit șeful Statului-Major al Tzahal în regimul Menachem Begin. Talpiot a fost pus în subordinea Forțelor Aeriene Israeliene, care reprezentau în acel moment (și reprezintă și astăzi) un important rezervor de cadre superioare pentru armata națională. Recrutarea celor care aveau să participe la program era extrem de restrictivă: „Avem nevoie de candidați cu un coeficient de inteligență ridicat. Îi căutăm pe cei mai buni 5% în ceea ce privește inteligența, capacitatea de creație, puterea de concentrare, personalitatea stabilă, agreabilă, [...] care are credință față de patrie și o dorință puternică de a rămâne în această unitate.”

În ciuda aparențelor, lansarea programului Talpiot nu a fost lipsită de dificultăți. Tinerii cei mai promițători trebuiau să facă față unei concurențe acerbe atât din partea membrilor de elită ai aviației militare (piloții israelieni de F-15, F-16 și F-35 sunt considerați cei mai influenți militari din Tzahal), cât și din partea unui alt proiect de avangardă lansat în paralel de Israel și numit Unitatea 8200. În cadrul acestuia din urmă erau recrutați tinerii cei mai inteligenți, cărora avea să li se încredințeze apărarea informatică a țării – ca să nu mai amintim de nevoia Mossad-ului de a identifica analiști și agenți de teren (*katsa*) supradotați.

Cartea lui Jason Gewirtz urmărește pregătirea absolvenților programului Talpiot încă din liceu, când încep să se contureze aptitudinile lor deosebite, până la momentul realizării unor invenții revoluționare, care să servească intereselor Tzahal. Studiul de față analizează destinele a zeci de talpioți, anii lor de specializare militară și științifică, proiectele de cercetare asupra cărora s-au aplecat, totul fiind subsumat unui singur obiectiv, dezvoltarea sistematică a creativității: „O dată la câțiva ani, generalul Ben-Israel ia o pauză de la activitatea sa didactică (predă

seminarul de știință și securitate tehnologică la Universitatea Tel Aviv) și coordonează, timp de o săptămână, un program de dezvoltare a creativității destinat foștilor și actualilor talpioni, în timpul căruia aceștia se pot împrieteni, își pot povesti diverse lucruri și își pot transmite informații, perfecționându-și abilitățile creatoare. În timpul unui asemenea program, câțiva tineri și tinere care făceau parte din mai multe promoții ale Talpiot (unii încă activi, alții în rezervă) au fost duși în Deșertul Negev și lăsați la o veche tabără a aviației militare. Au fost împărțiți în grupuri și li s-a spus să se gândească la un lucru pe care ar vrea să-l creeze și care să poată fi realizat într-o săptămână. Materialele necesare aveau să le fie furnizate. O echipă a creat un deodorant auto care miroase ca o mașină nouă. Echipa a reușit să determine compoziția chimică a aceluși «miros de mașină nouă» și să o reproducă într-un spray.”

Ce sens are, vă puteți întreba, o asemenea risipă de timp și resurse pentru o invenție inutilă? Ei bine, tocmai în cultivarea efortului „gratuit” al imaginației stă cheia programului Talpiot. Marile descoperiri nu aparțin minților pragmatice și robotizate, care devin captive în tipare standardizate, ci acelei gândiri proaspete, originale, ludice, care îi caracterizează mai degrabă pe cei abia ieșiți din adolescență.

Gewirtz face, de asemenea, un bilanț al proiectului Talpiot după ce primele generații de absolvenți au ajuns la maturitate. Triumful gândirii novatoare a conducătorilor israelieni în sfera tehnologiei se reflectă azi în poziția de frunte pe care țara o ocupă în domeniul producției de drone, rachete și sisteme antirachetă, sateliți și blindate. Israelul este, și cu ajutorul absolvenților programului Talpiot care și-au continuat activitatea de cercetare în sectorul civil ori au intrat în afaceri, lider mondial în producția de sisteme informatice sau de aparatură medicală. În aprilie 2019, Israelul a ratat ocazia de a deveni a patra țară din lume,

după SUA, URSS și China, care are o sondă spațială, numită Bereshit, adică Geneza, pe suprafața Lunii.

Pe de altă parte, tot în anul 2019, Israelul a ajuns să dețină 20 dintre companiile high-tech cu o valoare de piață de peste un miliard de dolari, fiind devansat din acest punct de vedere numai de Statele Unite ale Americii, China și Marea Britanie (deși diferența de populație și suprafață în raport cu acestea este copleșitoare).

Studiul lui Jason Gewirtz se adresează nu doar celor pasionați de istoria Orientului Mijlociu sau de problemele tehnologiei militare. El trebuie citit de orice întreprinzător care își dorește să construiască o companie capabilă să promoveze inovația și creativitatea. Autorul, ziarist și producător la postul american de televiziune CNBC, este specializat în problemele economice și științifice cu care se confruntă Orientul Mijlociu, verdictele și chiar previziunile sale cu privire la tehnologia militară a Israelului sau dependența de petrolul din Golful Persic fiind printre cele mai consistente și mai respectate.

OVIDIU RAETCHI

Capitolul 3

Identificarea supersoldaților

Primul lucru pe care cei doi profesori și colonelul Machnes au trebuit să-l facă a fost să dea programului un nume. Dothan s-a gândit mai mulți ani la un nume corespunzător și a propus Talpiot. *Talpiot* are mai multe sensuri în ebraică, dar cele mai cunoscute sunt „bastioane solide” sau „turnuri înalte”. În „Cântarea Cântărilor”, *talpiot* apare ca o metaforă pentru conducere. (Deși nu erau neapărat religioși, mulți dintre primii lideri ai Israelului erau conștienți de importanța pe care țara lor o avusese în istorie și se mândreau cu legătura dintre noul lor stat și Biblie. Până astăzi, referirile biblice sunt des întâlnite în locurile publice din Israel.) Ceilalți au fost de acord cu această titulatură militară îndrăzneată.

Pentru a lansa proiectul în câteva luni, trebuiau să elaboreze repede un program viabil, o programă, să găsească un sediu, un partener universitar, spații corespunzătoare, o modalitate de a recruta studenți și o metodă de a-i testa pe potențialii solicitanți.

Dothan și Yatziv lucraseră ei înșiși, o vreme, la Universitatea Ebraică. Armata a avut întruniri cu reprezentanții câtorva universități de frunte din Israel, printre care Universitatea Ebraică, Universitatea Tel Aviv și Technion din Haifa.

La început, s-a lovit de un refuz categoric. Niciuna dintre cele trei universități nu voia soldați în campusul propriu. Unul

dintre primii conducători ai programului a început să creadă că acesta nu va beneficia niciodată de susținerea unei universități. Într-o zi, în timp ce vorbea cu o prietenă care era secretară la Universitatea Ebraică, aceasta l-a întrebat ce probleme avea. El i-a spus toată povestea, iar ea a exclamat: „Nu ai discutat cu cine trebuie!” Două minute mai târziu, s-a întors cu unul dintre vicepreședinții Universității Ebraice, profesorul Yoash Vedyah, care a ascultat planul. A fost atât de încântat de acesta, încât s-a apucat să-i convingă pe membrii conducerii să lărgască profilul Universității Ebraice, în așa fel încât aceasta să găzduiască noul, misteriosul și ultrasecretul program al armatei. Nu era nici prima, nici ultima oară când o secretară israeliană știa mai bine decât „experții” cum se fac legăturile potrivite. Acest lucru pare să facă parte din cultura israeliană.

Ședințele care au avut loc ulterior la Universitatea Ebraică s-au transformat adesea în certuri cu privire la conținutul programului și la rigurozitatea academică a acestuia. Universitatea nu dorea să elibereze diplome candidaților care, după părerea profesorilor, nu le meritau.

Mai mulți generali, inclusiv unii din Statul-Major General, doreau să înăbușe în fașă programul Talpiot. Ei credeau că va costa mult prea mult și că era prea elitist.

Una dintre multele calități ale armatei israeliene este aceea de a fi marele factor egalizator al națiunii. Nu contează dacă ești deștept sau prost, bogat sau sărac, ești în armata țării, cu oameni cu care, în mod normal, poate că nu ai fi intrat niciodată în contact. Armata israeliană este cu adevărat o armată a poporului, un loc în care este nevoie de oricine. Generalii nemulțumiți considerau că un program ca Talpiot va răsturna cu totul această concepție și erau foarte vehemenți în opoziția lor.

Colonelul Machnes a apărut mereu programul: „Am fost întotdeauna cinstit cu oamenii din armată care spuneau că

Talpiot nu e necesar. Îmi expuneam mereu părerea, indiferent cine era de cealaltă parte. Le spuneam că suntem importanți și că statul are nevoie de Talpiot. În primii ani, m-am tot luptat cu ofițeri de rang înalt, care încercau să ne termine bugetul. Au fost o mulțime de certuri.”

Multor generali, gândul că Talpiot putea deveni prioritatea armatei li s-a părut oribil. Ei aveau nevoie de luptători. Aveau nevoie de tineri dornici să piloteze avioane și să conducă tancuri; aveau nevoie de soldați la sol și trebuiau să apere țara dinspre mare.

Recrutorii programului Talpiot au fost nevoiți să dea din coate pentru a-și atinge scopul, concurând cu alți ofițeri care reprezentau alte domenii de elită ale armatei. Erau lupte interne. Se foloseau subterfugii. Potențialilor recruți li se dădeau informații necorespunzătoare sau contradictorii.

Din fericire, primul comandant al Talpiot a fost o persoană îndărătnică, Dan Sharon. Războiul îl învățase că era nevoie de un asemenea program cu mult înainte ca ideea să prindă contur. În prima zi a Războiului de Yom Kipur, avioane de luptă egiptene au tras asupra bazei sale cu rachete KSR-2 produse în URSS. Acestea erau precursorile rachetelor de croazieră din zilele noastre și aveau o precizie deosebită. Maiorul Sharon a văzut câțiva rezerviști aflați la baza sa încercând să păcălească rachetele sovietice cu ajutorul radarelor proprii, care funcționau pe o frecvență similară. „M-am întreat: de ce sunt oamenii ăștia aici? Trebuia să fie la Ministerul Apărării. În acel moment, am știut că ne iroseam resursele și că trebuia să le gestionăm mai bine.”

Sharon era prieten vechi cu Felix Dothan. (În trecut, se întâlneau vinerea la un pahar de coniac.) Era foarte nerăbdător să-l ajute pe Dothan, așa încât, atunci când programul Talpiot a fost în sfârșit acceptat în 1978, Dothan l-a rugat să-l coordoneze, iar Sharon a acceptat. Tocmai își susținuse, la Universitatea

Ebraică, teza de doctorat despre „dezvoltarea gândirii și cum își poate îmbunătăți cineva gândirea”.

Pentru a putea ocupa funcția de la Talpiot, armata trebuia să-l reactiveze. A făcut asta imediat, dându-i gradul superior de locotenent-colonel (*sgan aluf*, comandant de brigadă).

Sharon a căutat în multe locuri ajutor și sfat; nu mai crease niciodată până atunci o unitate militară. Benny Peled, fost șef al aviației militare israeliene și arhitectul înfrângerii uimitoare administrate de aceasta forțelor aeriene egiptene și siriene în Războiul de Șase Zile, și-a oferit serviciile. Sharon își amintește că „Peled era mereu foarte optimist, dar critic și precaut în acești timp. Avea o minte foarte ascuțită. Mi-a spus: «Ascultă, când construiești un pod, lași întotdeauna un punct slab, în care să poți pune o singură bucată de dinamită pentru a distruge podul dacă e nevoie. Poate că greșim, așa că nu uita: în caz că acest program nu va avea succes, ai nevoie de o ieșire.»”

Sharon și-a dat seama repede că vor fi obstacole pe parcurs, mai ales în ceea ce privește găsirea supersoldăților de care avea nevoie pentru Talpiot. A constatat că era la concurență cu o unitate de elită mai veche, care se ocupa cu interceptarea telecomunicațiilor și pirateria informatică – Unitatea 8200. Recrutorii acesteia acționau exact acolo unde Talpiot spera să afle candidați.

„Când am mers pe teren, ne-a fost limpede faptul că băieții de la 8200 erau deja acolo și făcuseră deja recrutări... A apărut o situație neplăcută, iar eu am hotărât să rezolv această problemă. Era un colonel de informații care răspundea de pregătirea lor, Sasson Sahaik. La început, nu a vrut să se întâlnească cu mine pentru a discuta despre această problemă, dar, până la urmă, a acceptat. Ne-am dus la cafeneaua Harley Café din Tel Aviv. L-am privit fix în ochi și i-am spus că aici este vorba despre existența noastră. Atunci a zis: «Spuneți-mi, e bine ca noi să

ne luptăm unul cu celălalt? Vă propun să facem un compromis. Îi vom găsi împreună și vom întreba fiecare student ce dorește. Asta e. Dacă unu-doi vor fi exact pe gusturile voastre, luați-i. Dar, până la urmă, lăsați-i pe candidați să facă ce vor.» Ca multe alte lucruri din Israel, acest acord neoficial a fost pecetluit printr-o strângere de mână și armistițiul a fost respectat.

În primele zile, generalii de frunte și-au pus de asemenea problema dacă nu cumva recruții ar trebui să studieze într-o sală de clasă. Colonelul Machnes s-a asigurat însă că aceștia aveau să fie formați în primul rând ca luptători. Le-a spus în mod repetat detractorilor programului Talpiot că „recruții noștri purtau uniforme ale aviației israeliene și am insistat ca ei să formeze o unitate militară, nu să fie studenți în armată. Am condus-o ca pe o unitate de luptă”.

Dothan, Yatziv și colonelul Machnes au stabilit standarde foarte înalte pentru admitere și recrutare. În una dintre primele note cu privire la organizare, au scris următoarele:

Avem nevoie de candidați cu un coeficient de inteligență ridicat. Îi căutăm pe cei mai buni 5% în ceea ce privește inteligența, capacitatea de creație, puterea de concentrare, personalitatea stabilă, agreabilă; acești oameni vor trebui să fie în contact permanent cu angajați ai Departamentului de cercetare-dezvoltare al Ministerului Apărării, ofițeri combatanți, specialiști, savanți din instituții de învățământ superior, ingineri și tehnicieni din instituția în care vor lucra... [Candidații trebuie să aibă] credință față de patrie și o dorință puternică de a rămâne în această unitate.*

În mod evident, nu era ușor de atras oamenii, mai ales când noua unitate trebuia să concureze cu unități ale forțelor speciale

* Arhivele Armatei Israeliene.

și cu aviația israeliană, care aveau cerințe similare. Amândouă aveau două avantaje uriașe față de Talpiot. În primul rând, fiecare potențial recrut auzise de ele, iar cei mai deștepți și mai capabili se străduiau de multă vreme să se alătore lor. Toți știau că pregătirea, relațiile și prestigiul oferit de calitatea de membru al acelor unități le vor fi de folos ulterior în carieră, după ce vor părăsi armata. Nimeni nu auzise de Talpiot, nici măcar unii dintre ofițerii de frunte ai armatei, ce să mai vorbim de recruți.

Unitățile existente aveau în plus avantajul imaginii publice. Serviciul militar în Israel era considerat (și încă este considerat, chiar dacă într-o măsură mai mică) drept un proces de maturizare, pe parcursul căruia băieții se transformă în bărbați, iar fetele devin femei. Majoritatea băieților de 17–18 ani nu vor să se înscrie la studii. Vor să lupte. Vor să impresioneze fetele cu beretele și însemnele speciale. Vor să fie considerați drept bărbați care apără poporul. Pentru mulți, a sta într-o sală de clasă este totuna cu a sta pe tușă. Vor să participe la joc.

Totuși mulți dintre cei mai buni recruți israelieni își dădeau repede seama că nu puteau să aleagă direcția pe care aveau să o urmeze. Șeful Statului-Major, Eitan, dorea ca Talpiot să fie o prioritate și avea de gând să implice în program cât mai mulți generali pentru ca acest lucru să devină realitate – chiar dacă recruții nu auziseră niciodată de Talpiot.

După câțiva ani de la crearea programului, ofițerii superiori din armată știau că unitatea Talpiot va primi dreptul de prim refuz cu privire la toți recruții. Dacă erai acceptat în programul de pregătire a piloților, dar comandanții Talpiot puneau ochii pe tine, mergeai la Talpiot. Puteai ajunge pilot mai târziu, dar mai întâi mergeai la Talpiot.

Creatorii programului se bazau pe teoria – susținută de rezultatele unor cercetări – potrivit căreia puteau apela doar la tineri (și, mai târziu, la tinere) fiindcă atât creativitatea, cât și

Cuprins

Prefață. <i>Talpiot: rolul strategic al creativității în Tzahal și în societatea israeliană</i> de Ovidiu Raetchi	5
<i>Introducere</i>	13
Capitolul 1 – <i>Un factor hotărâtor al schimbării</i>	17
Capitolul 2 – <i>Creatorii programului Talpiot</i>	28
Capitolul 3 – <i>Identificarea supersoldăților</i>	38
Capitolul 4 – <i>Îmbunătățirea programului</i>	53
Capitolul 5 – <i>Totul începe în liceu</i>	65
Capitolul 6 – <i>Cel mai rapid proces de învățare</i>	72
Capitolul 7 – <i>Formarea unui mod de gândire neconvențional</i>	82
Capitolul 8 – <i>Întoarcerea la realitate</i>	92
Capitolul 9 – <i>Atac de la tastatură</i>	99
Capitolul 10 – <i>Efecte semnificative</i>	111
Capitolul 11 – <i>Experimentatori ai tehnologiei de vârf</i>	121
Capitolul 12 – <i>Talpioți în spațiu</i>	133
Capitolul 13 – <i>Sistemele antirachetă</i>	140
Capitolul 14 – <i>O misiune</i>	154
Capitolul 15 – <i>Noii eroi ai Israelului</i>	167
Capitolul 16 – <i>„Acceptăm doar talpioți”</i>	172
Capitolul 17 – <i>Succesul proiectului</i>	181
Capitolul 18 – <i>Cei care salvează vieți</i>	192
Capitolul 19 – <i>Reuniunea</i>	205
Capitolul 20 – <i>Viitorul</i>	220
<i>Tabel cronologic</i>	231
<i>Un salut din partea autorului</i>	241
<i>Mulțumiri</i>	245